

ganinus de Paganinis, brixienensis. Izdanje opisano u Hain, l. c. n. * 5401.

30. Statuta provincialia (Salisburgensia).²³ Signat. 50 c 10. F 1 a: Statuta Provincialia. F. 1 b vacat. F. 2 a (cum sign. a II): Ad honorem laude et gloriam omnipotentis dei: etc. Nos Fri//dericus de gratia sancte Salzeburgensis ecclesie archiepiscopus etc. F. 17 b: Impressum Auguste per Erhardum ratdolt//quinto Kal' Aprilis MCCCCLXXXI. Fol.^o, goth. char., cum sign., 48 lin., 17 ff.²⁴

²³ T. i. statuti pokrajinskog salburškog sabora držana g. 1490. u Mühlendorfu.

²⁴ Primjećujemo, da smo opisujući gornja izdanja znakove za kratice morali izostaviti, pošto u našoj tiskari odnosnih znakova ne ima.

Recenzije.

Bukowski Alois S. I.: Die russisch-orthodoxe Lehre von der Erbsünde. Innsbruck 1916 pg. 108.

Kad je patriarka Focije pokretao istočni raskol, bio je prinuđen svoj postupak bilo čime motivirati. Kako je bio izvrstan diplomata, ali nikakav teolog, znao je, da raskol ne će uhvatiti u narodu dubljega korijena, ako mu se ne poda vjersko-dogmatičko obilježje. Trebalo je dakle naći u latinskoj crkvi „jeresi“. Danas su svakom gimnazijalčiču te „jeresi“ vrlo dobro poznate. Focije ih nabraja u glavnome četiri. Tijekom stoljeća — do danas porasle su one na kojih dvadesetak tako, da danas nakon hiljadu godina među diferencijalne točke jedne i druge crkve osim rimskoga primata, filioque itd. ubrajaju istočnjaci podjeljivanje zadnje pomasti, nauku o otkupljenju, otpustu, milosti, o istočnom grijehu i dr. Učeni Benediktinac P. de Meester dotaknuo se doduše u svome djelu: *Études sur la théologie orthodoxe.* (Marodsons-Belgique 1911) tih razlika, no u dublje razlaganje nije se upu-

stio. Ne možemo stoga dosta pozdraviti svaku studiju, koja se potanje bavi bilo kojom od tih razgodnih točaka. Otac Bukowski posvetio je navedenom radnjom¹⁾ osobitu pažnju nauči istočne ruske crkve o istočnom grijehu.

Cijela studija dijeli se na četiri poglavlja, a ova opet na paragrafe. U prvom raspravlja o simboličkim knjigama istočne crkve, koje se dijele u dva razreda: odredbe ekumenskih i partikularnih sinoda, te na *διδασκαλία της πίστεως* Petra Mogile, Dositeja i Filaretov katekizam. Drugo poglavlje obrađuje starije ruske teologe, osobito Teofana Prokopoviča, njegove pristaše i protivnike. U trećem dolaze noviji bogoslovi, među njima Antonije Amfiteatrov, Makarija Bulgakov, Filaret Gumilevski, dok četvrto radi o najumnijoj dobi: Malinovski, Pjerov, Svjetlov, Pisarev i dr. — Bukowski je usporedio zapadnu i istočnu rusku crkvu među sobom i došao do zaključka, da u nauči obiju crkava o istočnom grijehu nema nikakve bitne razlike sve do u 18. vijek. Tada je naime ustao rektor kievске duhovne akademije, Teofan

¹⁾ Najprije izašla u Zeitschrift für Kathol. Theologie 1916. Heft 1—3.

Prokopović, oduševljeni pristaša protestantizma, da polemizuje s umnim Bellarminom. U toj svojoj polemici razvio je Prokopović „svoje“ nazore o istočnom grijehu prepisavši jednostavno 126 stranica od riječi do riječi iz djela protestanata Gerharda²⁾ i J. A. Quenstedta³⁾, a da svojih izvora nije spomenuo niti jednim jedinim slovom. Na sreću pojavila se proti Prokopoviću moćna reakcija, koja je barem donekle obustavila njegov upliv na daljna pokoljenja. No u pretposljednem deceniju 19. vijeka javlja se ponovno protestantizam, ako i malo moderiran optužujući katoličku crkvu s pelagijanizma. Autor je lijepo pripomenuo, da ruski teolozi ne poznaju katol. bogoslovne književnosti u originalu, nego da su o njoj upućeni jedino preko protestantskih izvadaka. — Što vrijedi za Ruse, to vrijedi manje više i za sve istočnjake. Još je žalosnije, što se istočna crkva tako slijepo povodi za zapadnim antikatoličkim sektama, osobito za protestantima.

Dobro bi bilo, kad bi tko i od hrvatskih bogoslovaca obradio koju drugu prepisnu točku u istočnom crkvenom pitanju. Svako takvo trijezno raspravljanje dovodi nas za korak dalje k međusobnom upoznanju, a prema tome i k sjedinjenju. Studiju najtoplije preporučujem.

Juraj Pavić.

Schermann Theodor, Prof. an d. Univ. München: Die kirchliche Überlieferung des zweiten Jahrhunderts. (Studien zur Gesch. u. Kultur d. Altertums III. Ergänzt. band III. Teil.) Paderborn. F. Schöningh 1916. M 8.40.

Ovo je treća i zadnja sveska Schermannova velikoga djela, o kome smo govorili u 2. br. ovog Smotre. Kao i predašnje podijeljena je i ova na odsjeke i paragrafe. Iza uvoda, u kome govori o pojmu crkvene predaje — *παράδοσις ἐκκλησιαστικῆς, κωνῶν*

της ἀληθείας, κήρυγμα ἐκκλησιαστικόν — u apostolska vremena, naslovljen je prvi odsjek: Die hl. Schrift und die kirchl. Glaubensregel. U njemu prikazuje pisac upotrebljavanje staroga i novoga zavjeta te agrafa pri podučavanju katekumena. Drugi odsjek obuhvaća čudoredne propise, kako su predani u didahama c. 1—4, u prvom listu sv. Klimenta i u općenitom crkvenom rasporedu (*κανόνες τῶν ἐπιτοῦν ἀποστόλων*). U trećem je obraden crkveni rituale 2.—5. stoljeća, kako je fragmentarno sačuvan u Klimentu rimskom, Pastoru Hermac, Ignaciju Antioh, kod Aristida, Justina i Hypolita i dr. Osobite je važnosti četvrti odsjek pod naslovom: Die kirchliche Überlieferung der Glaubens-wahrheiten. Origenes naime navodi u uvodu svoga djela „*πρὸ ἀρχῶν*“ neke kršćanske istine, za koje tvrdi, da je to prvotna praedicatio apostolica — *κήρυγμα ἐκκλησιαστικόν*. Tuj je govor o jednom, dobrom i pravednom Bogu, stvorenju, poslanju Isusa Krista, Njegovoj praegzistenciji u Bogu, Utjelovljenju, djelovanju i uskrsnuću. O Duhu Svetome, inspiraciji proroka i apostola. O duši i njezinoj nagradi ili kazni, te o uskrsnuću mrtvih. O slobodnoj volji kao i o egzistenciji dobrih i zlih duhova. Sve ove istine pomno su čuvane u crkvi, a služile su temeljem svake pouke, one su bile ujedno i moćna obrana protiv jeresi, osobito gnosticizma. Schermann istražuje ovaj Origenov *κήρυγμα* osobito opširno već u Ireneja, Klimenta Alex. i Tertulijana. Prema koncu dobro zaključuje, da je crkva svladala svoga najvećega unutrašnjega neprijatelja, gnosticizam, koji je bio po riječima Bardenhewerovim jednako tako opasan kao i rimski carevi, imade zahvaliti jedino čvrstom oslonu na apostolsku predaju.

Autor je i u ovom svesci rasvijetlio mnogu točku starokršćanskoga života tako, da će svaki čitalac, napose historik, moći iz nje crpsti mnogo koristi. No da li je uspio dokazati cijelim

²⁾ Joh. Gerhard umro u Jeni 1637. Najznatnije djelo: „Loci theologici“ u 9 knjiga.

³⁾ Joh. Andr. Quenstedt † 1688. Najveće djelo: „Theologia didactico polemica“.